

Tradition och förändring i några indiska filmer

Olov Dahlin

I denna artikel har jag valt att analysera tre indiska filmer som visades i Sveriges Television under hösten 2007 under en så kallad Bollywood-vecka. Filmerna är *Följ ditt hjärta (Dil Jo Bhi Kahey)* *Tid av glädje, tid av sorg (Kabhi kushi, kabhie gham)* och *Water*. Jag vill undersöka hur man i filmerna förhåller sig till den inhemska kulturella och religiösa traditionen å ena sidan och å andra sidan de moderna influenserna ifrån väst. Artikeln inleds med en kort inventering av centrala indiska traditionella ståndpunkter när det gäller synen på människan och framförallt vilken roll kvinnan har i familjen och samhället. Därefter sammanfattar jag filmernas innehåll. Slutligen analyserar jag och diskuterar filmerna och försöker lyfta fram sådant som jag uppfattar som signifikant i förhållande till mitt syfte. Några avslutande kommentarer ges också utifrån recensioner som filmerna fått inom den indiska kultursfären.

Indisk tradition

Indisk religion grundar sig bland annat på föreställningen om *dharma*, en social och moralisk ordning som samhället vilar på. Utan denna ordning hotar kaos. Den som anses vara upphovsman till denna ordning är Manu, som enligt vissa källor framställs som den första människan och den första kungen. Alla kungafamiljer tänks härstamma från denna första kung och Manu uppfattas därför som människornas fader. Ordet Manu kan härledas till orden "tänka" och "människa". Det finns en berättelse från 900-talet fvt i vilken Manu får ett råd av en fisk om att bygga ett skepp som räddar honom som enda överlevande människa vid en översvämning. Efter det att vattnet sjunkit undan förrättar Manu offer och böner. Som ett resultat av detta frambringas en kvinna, Idā (även Ilā), med vilken Manu skapar sina efterkommande.¹ Här finns uppenbara likheter med syndaflodsberättelsen i Bibeln.

Manus lagbok, *Manusmṛiti*, är en indisk lärobok i sedvanerätt som troligen kommit till vid tiden för vår tideräknings början, men som grundar sig på lagregler, *dharmasutra*, som är betydligt äldre än så. I Manus lagbok framställs i poetisk form grundvalarna för den sociala

¹ Ludo Rocher, "Manu." *Encyclopedia of Religion*. Ed. Lindsay Jones. Vol. 8. 2nd ed. Detroit: Macmillan Reference USA, 2005, s. 5678-5679.

världsordningen från ortodox hinduisk ståndpunkt. Boken består av tolv delar som behandlar skapelsehistoria, relationen mellan präster och lärjungar, uppfostran, äktenskapsregler för de fyra olika kasterna, levnadssättet i hemmet (hushållsplikter, regler kring mat och renhet), eremitlivet i skogen, regeringen, kungens plikter, den juridiska rätten (mäns och kvinnors plikter, arv mm.), kastväsendet, synd och bot, själavandring och befrielse.² Denna lagbok styr – trots eller tack vare sin ålder – mycket av det indiska religiösa och sociala livet än idag.

Cirka en procent av hymnerna i *Rgveda* (en av de tidiga vediska textsamlingarna författade under andra årtusendet före vår tideräkning) handlar om kvinnor. I dessa texter framgår det dock att kvinnor kunde ha en roll i offentliga rituella sammanhang, även om kvinnors huvudsakliga roll innebar att vara moder till söner. Men i *Manusmṛiti*, se ovan, förnekas kvinnor helt och hållet tillgång till religiös kunskap.³ Kvinnans roll i hushållet och äktenskapet ersätter de funktioner hon tidigare kan ha haft utanför hemmet. Äktenskapet blir för kvinnans del jämställt med den religiösa initiation som män genomgår. De tjänster hon gör åt sin man jämställs med mannens religiösa studier och hennes hushållssysslor likställs med mannens offrande till den heliga elden. Hennes gärningar i hemmet, däribland att föda söner, utgör alltså hennes religiösa liv. Hon förväntades vara en god hustru, *strīdharma*, och beskrivningarna av henne i *Manusmṛiti* är idealiserade och kontrasteras mot den inneboende onda natur, som kvinnor egentligen omfattas av, *strīsvabhāva*. Dessa två arketypiska motbilder återkommer i den hinduiska religiösa föreställningsvärlden, till exempel genom idealhustrun Sita som ställs mot Kaikeyī, ondskan personifierad. Mannen framställs endast som god, och en sant religiös man måste överge kvinnan och världen för att kunna uppnå målet upplysning. Det finns dock också uppfattningen om den heliga kvinnliga kraften, *śakti*. Utan denna kraft sägs gudarna vara kraftlösa. Devi, den stora gudinnan, är också universums yttersta makt.⁴

Utifrån *Manusmṛiti* har det utkristalliserats en dominant religiös ideologi där den idealiserade kvinnan framställs som osjälvisk, en person som oberoende av vad som efterfrågas behagfullt och ständigt leende uteslutande ger och ger, hur oförnuftigt och skadligt det än kan vara för henne själv. Hon tjänar inte bara villigt och ger kärlek och omsorger, utan offerar även sin

² http://sv.wikipedia.org/wiki/Manus_lagbok (6/10 2007).

Se också Georg Bühlers översättning av *Manusmṛiti* från 1886:

http://sanskritdocuments.org/doc_z_misc_sociology_astrology/buehler.doc (6/10 2007).

³ Julia Leslie, "Gender and Religion: Gender and Hinduism." *Encyclopedia of Religion*. Ed. Lindsay Jones. Vol. 5. 2nd ed. Detroit: Macmillan Reference USA, 2005, s. 3319.

⁴ Leslie, s. 3319.

hälsa och slutligen även sitt liv för sin man, sina barn och resten av familjen om det skulle behövas.⁵

Sociala reformer som syftat till att förändra kvinnors position i det indiska samhället inleddes under kolonialtiden genom britterna från och med början av 1800-talet. Dessa reformer handlade om förbud mot barnäktenskap då det fanns en stor risk att barnbrudar blev änkor, att änkor skulle kunna gifta om sig, förbud mot dödandet av flickbebisar, förbud mot *sati* (att hustrun bestiger den avlidne mannens begravningsbål) och *kulīn* (polygami, som fanns i Bengalen). Som med sociala förändringar i allmänhet så fick dessa sitt genomslag i första hand bland storstädernas medelklass, medan befolkningen på landsbygden länge var opåverkad av dem. Samma sak gäller för den feministiskt orienterade medvetenhet som växte fram i Indien under andra halvan av 1800-talet. Ett exempel på sådan medvetenhet är Pandita Ramabais bok *The high-caste Hindu woman* som utgavs år 1887. Ramabai var själv barnänka av hög kast och omvände sig till kristendomen. Som en motreaktion mot det västerländska inflytande som ledde till sådana framställningar kom en nationalistiskt färgad retorik som förhärligade kvinnans position i Indiens tidiga vediska historia. Kvinnans situation idag skulle då vara resultatet av århundraden av förtryck under framförallt muslimer.⁶

Inte förrän vid slutet av 1960-talet började ett intresse för kvinnor på landsbygden och de lägre kasterna att manifesteras sig. I en rapport från 1974 står att läsa att majoriteten av kvinnorna i Indien är opåverkade av de rättigheter som garanteras dem genom konstitutionen och genom de lagar som genomförts sedan självständigheten 1947. Från och med 1979 började det publiceras artiklar i den feministiska tidskriften *Manushi*. Primärt fokus har varit kvinnors rättigheter och det finns en generell konsensus att den nedärvda religiösa ideologin spelar en stor roll för att bevara *status quo* när det gäller kvinnans ställning i det indiska samhället.⁷

⁵ Madhu Kishwar & Ruth Vanita, *In search of answers: Indian women's voices from Manushi*, 1984, s. 6.

⁶ Leslie, s. 3320.

⁷ Leslie, s. 3321.

Följ ditt hjärta

Från ett västerländskt perspektiv liknar filmen inledningsvis mest en musikvideo. Det är lite handling och mycket reklam för Stockholm. Indisk musik flödar medan kvinnor och män i färgstarka kläder dansar i typiska Stockholmsmiljöer så som Drottningholms slott, Stadshuset och Saltsjöbaden. En kärlekshistoria utvecklar sig mellan Jai och Sophie, båda från Mauritius, under en matlagningskurs som båda deltar i. Jai uppvaktar henne uppfinningsrikt. Till slut faller hon. Men då hennes far kommer på besök ett par veckor före examinationen, inser hon att kärleksaffären är utsiktslös – fadern kommer inte att godta Jai som partner eftersom han har indiskt ursprung. Fadern, som får exemplifiera en etnocentrisk kolonialtjänsteman, har just haft en tvist på hemmaplan med indier, som han ser som undersåtar som ska hållas på plats. Jai deppar fullständigt ihop. De lyckas dock få ihop relationen igen lagom till uppbrottet från Stockholm och har nu för avsikt att deklarerat för sina föräldrar att de tänker gifta sig.

Då de kommer tillbaka till sina familjer på Mauritius visar det sig förstås vara mer komplicerat än så. Sophie, som inte berättat om Jai, övertalar sina föräldrar om att de ska bjuda hem Jai till sig tillsammans med hans föräldrar. Båda föräldrarna blir naturligtvis ställda och atmosfären under middagen är mycket spänd. Den som tycks mest öppen till deras relation är Jais far, som redan vid ett tidigare tillfälle kommit på de unga då de träffats. Under middagen försöker han resonera med Sophies far om att den uppkomna situationen kräver en diskussion de båda familjerna emellan. Sophies far, som är van att behandla indier som lägre stående, avfärdar förslaget. Även om Jais far är mer öppen så försöker han ändå leda sonen på andra tankar. Modern är helt och fullt en del i den hinduiska traditionen och kan inte tänka sig att hennes son ska gifta sig med en vit, icke-indisk, icke-hinduisk kvinna. Båda unga slits mellan sin familjetillhörighet och sin kärlek.

Till slut bestämmer de sig dock för att gifta sig. De ska träffas vid en kyrka och vigas i all hemlighet. Hon har brutit upp och lämnat sin familj. Jai får dock samtidigt veta att hans far fått sparken från sitt jobb på en bank som Sophies far har inflytande över och att hans mor fått en hjärtinfarkt då hon fått veta att sonen tänker förverkliga sin önskan om att gifta sig med en vit kvinna. Jai förmår inte fullfölja sin plan utan sviker Sophie. Han förstår att traditionen är starkare. Sophie återvänder skamsen hem och försonas med sina föräldrar. Föräldrarna propagerar för en ung vit man som hon förväntas gifta sig med, men som hon inte är intresserad av.

Jais moder behandlas av en indisk kvinnlig läkare på sjukhuset. Hon blir en god och nära vän till henne och modern ser i henne en potentiell svärdotter. När hon tillfrisknat bjuder hon hem henne och presenterar henne för Jai. Jai, som tappat tron på att kunna förverkliga sin dröm om att gifta sig med Sophie, försöker bjuda till och visa intresse för henne för att glädja sina föräldrar. Kvinnan, som saknar egen ursprungsfamilj, blir lycklig men märker att Jai inte är närvarande och delar henne glädje.

En gammal kompis till Jai, som också var med på matlagningskursen i Stockholm, ringer för att hör hur det står till med sin vän. Han får en avgörande roll i filmen som budbärare mellan Jai, Sophie och läkaren. Han känner väl till Jais kärlek till Sophie och inser att Jai inte kommer att bli lycklig genom det bröllop som modern håller på att arrangera. Jais vän inviger läkaren i den kärleksrelation som funnits mellan Jai och Sophie. Läkaren

konfronterar Jais moder med att hon valt henne att bli svärdotter åt sig enbart av den anledningen att det anses mer passande än att låta Jai gifta sig med den han älskar. Läkaren arrangerar sedan så att Sophie kommer till sjukhuset för en gynekologisk undersökning och tillsammans med sin mor får hon beskedet att hon är gravid och Jai förstås vara fadern. Sophies far inser till slut att den enda möjligheten är att de två familjerna kommer överens.

Filmen slutar med att de två familjerna kommer samman i Sophies hem igen. Läkaren berättar i förtroende för Jai och Sophie hur hon hjälpt händelsernas utveckling på traven genom att vid den gynekologiska undersökningen ”upptäcka” att Sophie är gravid. Eftersom hennes föräldrar är katoliker skulle de inte kunna se henne göra abort. Giftermålet med Jai blir då, i valet mellan två onda ting, det minst dåliga. Jais far råkar höra bekännelsen och man tror för ett ögonblick att planen har gått om intet. Men sedan ler han och säger att han inget hört. Nu gäller det bara att Sophie verkligen också blir gravid...

Tid av glädje, tid av sorg

Filmen börjar med ett par närporträtt av de personer som spelar fadern och modern i filmen. Fadern undrar varför det är svårare för en man att uttrycka sin kärlek till sin son än vad det är för en kvinna. Modern ger uttryck för den omedelbara och självklara kärleken till sonen. Ett motto som står som signum för filmen är: ”Allting handlar om att älska sina föräldrar”.

Själva intrigen inleds sedan med en cricketmatch förlagd till en internatskola eller ett campus, där en ung man, Rohan, just ska slå det avgörande slaget. Han har en minimal chans att lyckas – det krävs ett ovanligt bra slag för att laget ska vinna. Han samlar kraft genom att tänka på sina föräldrar, något som är mycket signifikativt för filmen. Naturligtvis lyckas han därpå att få till det där oväntade, lyckosamma och vinnande slaget.

I nästa scen är Rohan hemma hos föräldrarna i deras palatsliknande hus. Far- och mormödrarna framstår som oerhört betydelsefulla för den unge mannen. Den avlidne farfadern hägrar på ett ouppnåeligt sätt på ett porträtt i faderns arbetsrum – som den idealiserade bilden av faderskap och ledarskap. Morfadern syns dock inte till i filmen. Av de två äldre kvinnorna är det mormodern som tydligast visar en blandning av glädje och sorg vid dottersonens hemkomst. Det finns en mörk familjehistoria som väcks till liv vid den unge mannens återkomst. Mormodern tycker att det är dags att Rohan får veta sanningen, medan farmodern håller henne tillbaka. Rohan råkar dock höra deras diskussion och på det sättet invigs han i familjehemligheten som handlar om att hans storebror Rahul är adopterad och har tvingats lämna familjen då han misshagat sin far.

Med det flyttas vi tio år tillbaka i tiden. Rohan är nu en rund pojke i 10-årsåldern och det är istället hans storebror Rahul som kommer hem från sina studier till föräldrahemmet för att fira Diwali, den hinduiska ljushögtiden. Fadern är stolt och glad över sonen, avbokar möten han har och tar in Rahul i sitt arbetsrum där han som en man till en annan inviger honom i familjeföretaget, the Raichand Empire. På väggen hänger farfaderns porträtt och fadern säger: ”Man kan tjäna pengar men inte respekt. Lova att följa familjens traditioner.” Sonen visar tillbörlig respekt och lovar fadern sin lojalitet.

En ung kvinna gör entré i filmen och man förstår att hon är en barndomsvän och tilltänkt äktenskapspartner åt Rahul. Men istället är det en vacker och sensuell men vimsig ung kvinna från fel klass eller kast som Rahul förälskar sig i – Anjali, en kvinna av folket. Deras kärlekshistoria byggs upp genom att de träffas flera gånger. I en lång drömliknande dansscen är det unga paret förflyttat till Egyptens pyramider. Föräldrarna börjar arrangera Rahuls giftermål nu när han är klar med sina studier och fadern tycker sig kunna avläsa att Rahul är förälskad, vilket gläder honom.

Saken är bara den att det är fel kvinna han åtrår. När fadern inser detta ger han sonen en utläggning om traditionens betydelse och förfädernas auktoritet. Hur ska denna kvinna av folket kunna leva upp till den höga etik och moral som präglar familjen? Hur ska hon kunna utföra de riter som är sammanbundna med dem? Sonen bryter ångerfull ihop och undrar hur han har kunnat sår sin far så djupt. Men snart är han åter i staden för att träffa sitt hjärtas vän. Det vanliga upprymda och sprudlande gatulivet har denna dag dock förbytts till en sorgedag. Anjalis far har avlidit. Detta bidrar väl till att Rahul vill ta henne till sig. Han tar med sig henne hem i hopp om att fadern ska bevakas, men icke. Istället blir hans ord: "Idag har du bevisat att du inte är av mitt blod, att du inte är min son".

Förtvivlad förstår Rahul att han måste lämna sitt föräldrahem för gott. Han får moderns välsignelser och Anjali får några av moderns armband som ett tecken på detta och hon ber henne att göra hennes son lycklig. Fadern däremot står iskall vänd med ryggen åt dem och utdelar inga välsignelser. Anjali menar att de inte kan gå innan de fått dessa. Men Rahul förstår att de inte kommer att få några. Rahul skiljs också smärtsamt från lillebror Rohan, som just skickats iväg till en internatskola.

Med detta förflyttas handlingen tillbaka till nutid och Rohan sitter och lyssnar till sina far- och mormödrar som gjort denna tillbakablick. Rohan lovar sig själv att han ska återbörda sin storebror till familjen och få den att försonas. Han får genom Rahuls flickvans släkt reda på att de bosatt sig i London och ber fadern om tillstånd att resa dit för att studera, utan att röja att hans egentliga avsikt är att söka upp brodern. Modern önskar honom lycka till och sonen säger att han skulle vilja se modern glad igen, en glädje som han nu förstår försvunnit i samband med att Rahul lämnade hemmet.

Filmen fortsätter nu i London där Rohan världsvant rör sig både i staden och på universitetsområdet. Dansscenerna avlöser varandra och i dem är Rohan och en ung kvinna, Poo, universitetets diva med indisk bakgrund, huvudpersoner. Poo har tillsammans med två kompisar tillägnat sig den västliga ungdomskulturen till fullo och gjort den till sin. Man överdriver detta spel mellan killar och tjejer och det blir samtidigt en drift med och ett distanserande ifrån det. Poo visar sig vara en kvinnlig släkting till familjen, som bor tillsammans med brodern. Han avslöjar sin identitet för henne och lyckas få henne att gå med i hans strategi att göra sig till god vän med brodern för att, sedan tillit byggts upp, övertyga honom om att försoning med ursprungsfamiljen måste ske.

Den lilla familjen tycks lyckad och lycklig men bär på en tomhet och sorg. Poo övertalar Rahul om att en nyanländ indisk kille behöver bo hos dem för ett tag. Bröderna möts och på en vägg bakom dem hänger porträttet av föräldrarna, som för familjens medlemmar tycks osynlig. Brodern och hans fru, som nu har en liten son, känner inte igen Rohan eftersom det hunnit gå tio år sedan de träffades senast och Rohan blivit en fullvuxen, smärt ung man. På olika sätt antyder Rohan att familjen och släktskapet är viktigt och undrar till exempel om inte Rahuls fru fått någon *sargi*, en present bestående av några olika matlagnings ingredienser, skickad till sig ifrån sig från sin svärmor, något som är en hinduisk sed. Han erbjuder sig att ringa sin indiska mor för att hon ska förklara för henne sedens innebörd. Hon får prata med Rohans moder, som ju faktiskt är henne svärmor.

Ett avsnitt i filmen handlar om en föreställning som den lille sonens klass ska framföra. Sonen gör en fin insats och föräldrarna visar sin uppskattning. Sonen deklarerar att han bara gjort som Rohan tipsat honom om – att stänga sina ögon och tänka på sina föräldrar inför sitt framträdande – något som Rahul förstås känner igen från sin egen barndom. Rahul inser nu vem deras gäst är och de möts och omfamnar varandra.

Som nästa steg i strategin lockar Rohan deras föräldrar på ett besök till London. Ovetande sammanträffar Rahul först med sin moder i ett varuhus – de känner igen varandra och omfamnar varandra gråtande. Fadern står bortvänd och läser i en broschyr. Han tappar den och svärdottern Anjali plockar upp den åt honom utan att de möts. Men Rahul ger sig nu tillkänna för fadern, som nu förstår upplägget. Han är fortfarande kallsinnig och ger inga tecken på att vilja mötas. Rahul konfronterar honom och säger att han välsignats med allt utom ett hjärta. Fadern ger honom en örfil och föräldrarna återvänder hem till Indien.

Anjali försöker övertala honom om att de borde flytta hem till Indien, till det sammanhang de lämnat bakom sig genom sin flytt till England. När brödernas far- eller mormoders begravning äger rum reser de båda bröderna hem. Modern ställer till slut sin man mot väggen och ifrågasätter hans auktoritet. Mannen ska vara en ”gud” i hemmet, som kvinnan kan se upp till och ”avguda”. Men hon tycker inte att han uppfyller denna roll, hon har förlorat sin respekt för honom. Han inser att han varit oförsonlig och äntligen ber han Rahul om förlåtelse för att han inte kunnat säga till honom att han älskar honom och kallat honom hem till sig.

Water

Filmens *Water*, som utspelar sig i 1930-talets Indien, inleds med att en flicka i sjuårsåldern sitter och skumpar bak på en kärra där en gammal man ligger inför döden. I nästa scen klipps flickans långa hår av och huvudet rakas – hennes make har avlidit och enligt traditionen ser sig föräldrarna tvingade att placera flickan i ett änkehus bland en mängd äldre kvinnor som lever ett kringskuret liv med en matrona som styr över de andra kvinnorna med järnhand.

Flickan har svårt att finna sig tillrätta men ger efter hand upp och finner så småningom sin plats, mycket tack vare en av änkorna, en ung kvinna som, till skillnad från de andra kvinnorna, inte har huvudet rakat utan behållit sitt långa hår. Man förstår snart att hon arbetar som prostituerad och att hennes inkomster bidrar till kvinnokollektivets överlevnad. Hon är änkehusets ”juvel”, säger matronan vid ett tillfälle. En eunuck, iklädd

kvinnokläder, ledsagar henne på hennes utflykter när rika män köper hennes tjänster. Hon bor lite avskilt från de andra kvinnorna och har också en hundvalp, vilket hjälper flickan att knyta an till den unga kvinnan.

Hundvalpen rymmer en dag och flickan springer efter den ut i staden. Efter en lång jakt genom stadens myller lyfter en ung man upp valpen, på detta sätt möter mannen den unga vackra änkekvinnan. Förälskelse uppstår, de träffas några gånger och kärleken fördjupas. Han vill gifta sig med henne, något som inom den hinduiska traditionen uppfattas som syndigt och helt otänkbart. Enligt Manus lagbok finns det tre alternativ för änkor att tillsammans med sin man brännas på ett bål (*sati*), att leva i förödmjukelse resten av livet (som kvinnorna i kollektivet gör) eller att ta sitt eget liv.

Den unga kvinnan är fattig, utbildad och lever dessutom som prostituerad. Den unge mannen har just avslutat sina juriststudier och kommer från en välbärgad familj med en far som är brahmin. Sonen är starkt påverkad av Gandhis budskap om de fattigas frigörelse och upphöjelse, och om kvinnans jämlikhet med mannen. Hans mor, kan inte acceptera ett sådant bröllop. Hon sitter fast i traditionen. I och för sig tycker hon att det är dags att sonen gifter sig och försöker därför arrangera ett bröllop med någon kvinna i en passande familj. Fadern, sin religiösa position till trots, är mer fritänkande och är beredd att stödja sonen.

När det på änkehuset framkommer att den unga kvinnan har för avsikt att gifta sig uppstår förvirring och aggressiva känslor kommer upp till ytan. Kvinnogemenskapen tycks överens om att giftermålet är ogiltigt och otänkbart. Matronan låser in den unga kvinnan i hennes rum och klipper av henne hennes hår. En av de andra kvinnorna i kommuniteten, som kommit att bli något av en modersfigur för den lilla flickan, träffar vid något tillfälle efter detta en utomstående brahmin och undrar varför änkekvinnornas lott ser ut som den gör. Han redogör för de tre alternativ som står till buds enligt traditionen. Hon vänder sig uppgivet om för att återvända till sitt, då han tillägger att det finns en ny lag i Indien som tillåter kvinnor att gifta om sig sedan deras make avlidit. Lagen finns där men det är inte många som känner till den och än färre som omsatt den i praktiken.

Styrkt av detta kommer hon tillbaka till kvinnokollektivet och kräver att få nycklarna av matronan, som motvilligt lämnar dem ifrån sig. Kvinnan manar den nu fria unga kvinnan att ge sig av. Matronan meddelar dock att om hon gör det är hon inte välkommen tillbaka till änkehuset. Den unga kvinnan lämnar huset och sammanträffar med den unge mannen som för henne i en båt över floden till sitt föräldrahem. När de närmar sig hans hus ser man att hennes ansikte förändras och hon kräver att han ska vända båten. Han förstår inte vad det handlar om men hon vill eller kan inte berätta. "Fråga din far", är hennes besked. Man förstår att den unge mannens far varit en av den unga kvinnans kunder. Den unge mannen konfronterar sin far och säger att han äcklas av honom.

Kvinnan återvänder till änkehuset fylld av skam och vädjar om att få komma in. Matronan meddelar att hon får vänta på att bli insläppt tills eunucken kommer tillbaka till huset. Detta blir den springande punkten för den unga kvinnan. Hellre än att åter kastas in i prostitutionens förnedring går hon och dränker sig i floden. Samtidigt skickar matronan iväg den lilla flickan tillsammans med eunucken för att hon ska agera ersättare för den unga kvinnan som inte längre kan försörja kvinnokollektivet. Det är den unge mannens far som återigen är sexköpare.

Den unge mannen har redan innan flickan och eunucken anländer, i vämjelse lämnat sitt fadershem och gett sig av för att söka upp den unga kvinnan och ta henne med sig. Vid förlusten av sin älskade bestämmer han sig för att lämna staden och söka sig bort till ett annat liv. Den kvinna som blivit en modersfigur för den lilla flickan blir utom sig när hon får veta vad flickan blivit utsatt för och tar henne med sig för att träffa Gandhi, som vid en genomresa i samhället håller en meditationsstund på järnvägsstationen. De sätter sig ner och lyssnar på Gandhi, som i filmen påminner om Jesus som låter barnen komma till sig. Då tåget lämnar stationen igen försöker kvinnan få någon på tåget att ta flickan med sig i Gandhis efterföljd – hon vill till varje pris låta flickan undkomma det liv som väntar henne i änkehuset. Plötsligt skymtar den unge mannen på tåget. De får i sista stund kontakt och kvinnan lyckas överlämna flickan till honom.

Analys

Arrangerade äktenskap kan sägas vara ett gemensamt ämne eller tema för de tre filmerna. I de två filmerna *Följ ditt hjärta* och *Tid för glädje, tid för sorg*, försöker de indiska huvudpersonernas föräldrar få sina barn att ingå äktenskap i enlighet med traditionen. Även i fallet med den unge mannen i filmen *Water* ser det ut på detta sätt. I samtliga fall trotsar ungdomarna denna nedärvda bild av hur äktenskap ska ingås. De vill inte följa traditionen utan istället sitt hjärta. I *Water* har den lilla flickan redan det arrangerade äktenskapets tid bakom sig. Men som ett resultat av det äktenskapet och den nedärvda traditionen formas hennes framtid på ett speciellt och mycket begränsande sätt.

I filmen *Följ ditt hjärta* är det i första hand kärlek över de etniska gränserna som skildras som problematisk. Från traditionellt indiskt perspektiv bör man gifta sig inom den egna etniska gruppen och dessutom helst inom samma nivå enligt kastväsendet. Gifter man ned sig eller får barn med någon i en kast under sin egen förlorar man sin kasttillhörighet. Man får inte gudarnas välsignelser och riskerar att hamna i helvetet. Jais moder försöker trumfa in en hinduisk kvinna i äktenskapskarusellen. Som läkare har denna kvinna en position i det moderna samhället, vilket i det här fallet, tillsammans med det faktum att hon är hindu, tycks viktigare än att ha en passande plats inom den hinduiska kashierarkin. Kanske är det den geografiska platsen för dramat, Mauritius, som spelar roll för att etnicitet och position i samhället prioriteras. Kolonialismen (som ju i och för sig också har en tydlig historia i Indien) har fört med sig etnisk över- och underordning som kanske är än mer närvarande på denna ö i Indiska Oceanen än frågan om vilken kast man tillhör.

Tid för glädje, tid för sorg utspelar sig i Indien och det är här rätt kastnivå som är avgörande för sonens acceptans i familjen. Eftersom han väljer en kvinna från en lägre kasttillhörighet är konsekvensen följdriktigt att han tvingas lämna familjegemenskapen. Att ingå giftermål med kvinnan från den lägre kaste innebär att hela familjen dras ner i orenhet. För att följa traditionen bör han då förskjuta sonen ur familjegemenskapen. Filmen handlar ju också i hög utsträckning om lojalitet mot föräldrar och förfäder. Det är denna lojalitet som ställs mot individens vilja att fritt välja äktenskapspartner. Denna konflikt har naturligtvis alltid funnits i den indiska kulturen men har förstärkts genom inflytandena från väst där individualitet och ungdomlig frihet vuxit fram som ett ideal, i stark kontrast till traditionella kulturer som mer präglats av kollektivitet och respekt gentemot äldre generationer.

I filmen *Tid för glädje, tid för sorg*, har de tre väninnorna med indiskt ursprung gjort den västerländska ungdomskulturen till sin och genom att dra den till sin ytterlighet visar man samtidigt en slags distans till den. Även om det finns ett stort drag efter den västerländska livsstilen med framhävandet av ungdomlighet och frigjordhet, så tar man den till sig på sitt eget sätt. Genom filmen framstår traditionen och familjesammanhållningen som det mest centrala och samtidigt är det faderns eftergift när det gäller traditionens syn på renhet i äktenskapet som öppnar upp för att familjen kan försonas. Det är en kvinna, modern, som, genom att omtolka traditionen och ställa ultimatum gentemot sin man, visar vägen till att glädje och kärlek åter kan genomsyra familjens gemenskap.

Samtliga filmer visar att de traditionella värdena fortfarande spelar stor roll i att forma individ och samhälle. Samtidigt problematiseras de på olika sätt. Som en konsekvens av den inhemska kulturens möte med värderingar från väst brottas man idag med dessa flertusenåriga traditioner. Det är intressant att se hur man problematiserar dessa i filmerna och vad lösningen blir. I filmen *Water*, som utspelar sig på 1930-talet, sker ingen uppenbar förändring. Den prostituerade kvinnan tar livet av sig, i enlighet med en av de utvägar traditionen pekar på. Den unge mannen lämnar sin faders hus i avsky för vad han gjort med den kvinna han älskat. Fadern hänvisar till traditionen medan sonen protesterar och menar att det handlar om en degenererad form och att fadern tolkat traditionen till sin egen fördel. Enligt *Manusmṛiti* blir en person av hög kast oren genom att ha sexuellt umgänge med en kvinna av lägre kast. Ghandi försökte förändra det indiska samhället, däribland kvinnans ställning. Inspirerad av honom finner den unge mannen kärleken i en änka och vill lyfta henne ur traditionens bojar,

vilket dock får ett olyckligt slut. På ett annat plan lyckas han dock – han tar änkeflickan, och därmed på sätt och vis sin kärlek, med sig till ett nytt liv på annan plats.

I den här artikeln har jag inte värderat filmernas kvalitét utifrån hur välgjorda de är eller efter hur skådespelarinsatserna ser ut. Jag har varit ute efter filmernas innehåll och teman. Jag har dock tittat lite på hur dessa filmer tagits emot av filmkritiker på några indiska hemsidor, såsom ApunKaChoice.com och PlanetBollywood.com. Här får filmen *Följ ditt hjärta* ett svalt mottagande. Man anser att det är en ordinär kärlekshistoria, som i första hand syftar till att lansera den debuterande manliga huvudaktören, som är son till filmens regissör Romesh Sharma.⁸ En filmkritiker tycker det är en ytlig och fånig film.⁹ Filmen *Tid för glädje, tid för sorg* av regissören Karan Johar, har i gengäld varit omåttligt populär bland den indiska publiken och låg på topplistor under flera år.¹⁰ En tanke kan vara att en historia som handlar om förhållanden på Mauritius inte talar till lika många indier som en där spänningen mellan moderlandet Indien och den forna kolonialmakten Storbritannien står i centrum. *Water*, slutligen, får översvallande recensioner.¹¹ Det är den kvinnliga regissören Deepa Mehtas tredje film och hon säger så här i en intervju till den kanadensiska nyhetsmedian CBC:

Vi är, liksom andra nationer och kulturer, mycket bra på att ha att ha en kollektiv amnesi kring våra egna problem... *Water* handlar om tre kvinnor som försöker bryta den cykeln, finna värdighet och bli fria från förtryckets ok, och om den inspirerar människor till att utträta något i sin egen kultur, då är det betydelsefullt i sig.¹²

Mehta fick dödshot under inspelningarna i Varanasi och inspelningen av filmen var tvungen att avbrytas på grund av protester från hinduer som ansåg att den gav en felaktig bild av indisk kultur. Filminspelningarna fick istället avslutas på Sri Lanka. Filmen har som en av fyra indiska filmer i historien nominerats till en amerikansk Oscar, för att ge en fingervisning om vilket mottagande den fått i väst.

⁸ http://www.apunkachoice.com/movies/mov461/dil_jo_bhi_kahey-review.html (26/11 2007).

⁹ <http://www.searchindia.com/search/bollywood-movies/dil-jo-bhi-kahey.html> (26/11 2007).

¹⁰ http://en.wikipedia.org/wiki/Kabhi_Khushi_Kabhie_Gham,
<http://www.planetbollywood.com/Film/KabhiKhushiKabhieGham/>,
http://www.apunkachoice.com/movies/mov188/kabhi_khushi_kabhie_gham-review.html (26/11 2007).

¹¹ <http://www.planetbollywood.com/Film/Water/>, <http://www.apunkachoice.com/scoop/bollywood/20070309-2.html> (26/11 2007).

¹² <http://www.planetbollywood.com/Film/Water/> (26/11 2007). Min översättning från engelskan.

Referenser

Filmer

Följ ditt hjärta (Dil Jo Bhi Kahey), Binod Pradhan, Gopal Shah, 2005.

Tid av glädje, tid av sorg (Kabhi kushi, kabhie gham), Yash Raj Films, Dharma Productions, 2001.

Water, Metrodome Distribution, 2007.

Litteratur

Kishwar, Madhu & Ruth Vanita (red.) 1984. *In search of answers: Indian women's voices from Manushi*. (London: Zed).

Leslie, Julia. "Gender and Religion: Gender and Hinduism." *Encyclopedia of Religion*. Ed. Lindsay Jones. Vol. 5. 2nd ed. Detroit: Macmillan Reference USA, 2005. 3318-3326. 15 vols. *Gale Virtual Reference Library*. Thomson Gale. Hogskolan i Gavle. 6 Oct. 2007.

Rocher, Ludo. "Manu." *Encyclopedia of Religion*. Ed. Lindsay Jones. Vol. 8. 2nd ed. Detroit: Macmillan Reference USA, 2005. 5678-5679. 15 vols. *Gale Virtual Reference Library*. Thomson Gale. Hogskolan i Gavle. 6 Oct. 2007